

Opinnäytetyö (AMK)

Esittävä Taide

Sirkus

2015

Nina Ervasti

IT'S SOMETHING ABOUT FRAGMENTS

– Kuinka ohjata klovnia?

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Estittävä Taide | Sirkus

Kevät 2015 | 29

Minna Karesluoto

Nina Ervasti

IT'S SOMETHING ABOUT FRAGMENTS

(Kirjallinen opinnäytteeni käsittelee ajatuksiani klovneriasta ja sen ohjaamisesta)

ASIASANAT:

(Klovneria, ohjaus, sirkus, klovni, fyysinen komedia)

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme | Specialisation

Spring 2015| 29

Minna Karesluoto

Nina Ervasti

IT'S SOMETHING ABOUT FRAGMENTS -HOW TO DIRECT A CLOWN?

(My thesis is about my thoughts of clownery and how to direct a clown.)

KEYWORDS:

(Clownery, directing, circus, clown, physical comedy)

SISÄLTÖ

SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO.....	5
2 MITÄ ON KLOVNERIA JA MINUN KLOVNINI.....	6
3 KUINKA OHJATA KLOVNIA?.....	15
4 LOPPUPOHDINTA.....	26
LÄHTEET.....	30

1 JOHDANTO

Miten toteuttaa jotakin jota on vaikea määritellä? Olemalla avoin ja tyhjä kangas, jota täytetään ympäristön antamilla impulseilla. Tätä tulen käsittelemään tässä kirjallisessa opinnäytteessäni ja tällä kertaa onnistuin raapimaan hieman pintaa sekä klovneriasta, ohjaamisesta ja taiteellisen opinnäytteeni prosessista. Tässä kirjallisessa työssäni viittaan moneen asiaan, jotka liittyvät edellä mainittuihin asioihin, mutta ilman sitä lopullista loppupäätelmää. Miksi näin? Ensinnäkin siksi, koska prosessi on edelleen käynnissä. Toiseksi, minä en ole valmis klovni ja en usko ikinä olevanikaan valmis (tai sitten sitä vaiheessa kun olen kuiva käppänä muori, ehtoon puolella ollessani.). Valmis on välillä hyvin masentava ajatus minunlaiselle ihmiselle, sillä prosessi on paljon mielenkiintoisempi kuin lopputulos. Ajatuksen virta on mielenkiintoisempi, kuin lopullinen päätelmä. En pidä valmiiksi jauhetusta ajatuksista varsinkaan kun nykyaikana jauhettu ja esivalmistettu on se tykätysin muoto. Tämä lisää mielestäni laiskuutta ihmisissä mitä tulee kehittävään ajatteluun.

Toivon, että saatte jotain irti aatoksistani ja omasta prosessistani klovni-ohjaamisesta, oman klovnerian filosofian ajatuksistani, sekä kokemuksistani esiintyvänä klovnina. Sekä taiteellisen ja kirjallisen opinnäytteeni nimi on "Something about fragments" ja se kuvaa tätä työtäni enemmän kuin hyvin. Se koostuu palasista jotka yhdessä muodostavat yhdenlaisen kuvan klovneriasta.

2 MITÄ ON KLOVNERIA JA MIKÄ ON MINUN KLOVNINI?

Harvalla on ns. fakta tietoa, mitä *klovneria* on. Se tuntuu liitelevän hyvin usein aistien varassa ja järjen ulkopuolella. Sitä se kyllä onkin, monen järkevän ihmisen mielipahaksi ja toisaalta todellisten klovnienv hyväksi.

Käsinkosketeltavat asiat klovnissa on fyysiset ominaisuudet, jotka jokainen joka haluaa olla hetken klovni kykenee ja pystyy tekemään. Vaatteet, hiukset, maski ja nenä: Näillä voi näyttää klovnilta. Sitten avuksi oma keho: Ryhti, polvien jousto, miimisyys, hengittäminen, nopeus ja hitaus, rytmi, reaktiot, ilmeet, katseet ja ääni. Nämä kun ovat hallinnassa niin osaa näytellä klovnia todella hyvin. Viimeisenä mausteena on itse klovnin henkinen maailma. Sen ei tarvitse olla rikas ja monipuolinen taikka köyhä ja yksinkertainen, sillä klovnin maailma on juuri se, mikä jää kuin järki viedään pois ja aistit jää. Sitä ei määritellä. Sehän se ongelma juuri onkin monelle. Kun elämme määritelmien maailmassa, klovnin määrittämättömyys voi olla todellinen stressin aihe taikka henkinen vapautus.

"Verrattain yleinen harhaluulo näyttää olevan, että klovniksi tullaan hankkimalla punainen nenä, peruukki ja isot kengät. Ajatus on yhtä absurdi kuin jos joku ostaisi tänään steppikengät ja päättäisi stepata huomenna yleisön edessä."

Siljamäki, 2010,8

2.1 KLOVNERIAN HISTORIA, LYHYESTI

Tarve klovnille on aina ollut olemassa. Jokainen yhteiskunta, kyläyhteisö ja heimo on saanut oman idiootinsa jota kauhistella ja väheksyä mutta samalla myös viihteeksi ja oman elämässä arvon nostattamiseen. Nimityksiä ollut monia: kylähullu, ilveilijä ja narri.

Klovnerian kehitys on ollut pitkä ja hyvin ei suunnitelmallinen. Tärkeimpiä suunnannäyttäjiä on ollut Kreikan ja Rooman antiikkisen ajan teatterin kehitys.

Keskiajalla kristinuskon myötä suhtautuminen näyttelijöihin ja ilveilijöihin muuttui hyvin nihkeäksi, mutta silti tänä aikana, kuin protestiksi, narrien ja kiertävien esiintyjien vaatetus muuttui värikkäämmäksi ja voisi pitää klovnin tunnetun värikkään asun esiasteena.

Commedia dell'arte on ollut maskien käytössä ja karikatyyriensä kanssa ollut todella antanut potkua ajatukselle, että kuinka pieni maski voi olla, jotta hahmo ja hahmon mieli syntyy. Commedia dell'arten kukoistuskauti oli 1400-luvulta 1800-luvulle. Tämä tyyli synnytti ihan ryhmiä, joita voisi kutsua klovniryhmiksi, sillä tyyliään se oli farssia ja komediaa. Ryhmät esiintyivät kaduilla ja saadakseen yleisön huomio käytettiin ilmaisumuotona melua ja improvisaatiota. Tunnetuimmat ja suosittummat karikatyyrit / hahmot, eli Pedrolino (Harlekiini) ja Pierrot, jäivät elämään ihan nykypäivään asti ja heitä käytetään nykyäänkin klovnin ulkomuodon rakentamiseen. Varsinkin Ranskassa tunteellinen ja melankolinen Pierrot oli todella suosittu ja Pierrot'in kehittäjänä on pidetty Jean -Gaspard Deburautta (1796-1846). Hän keksi ottaa pois kasvoiltaan commedia dell'arten maskin ja sen sijaan maalata kasvonsa valkoiseksi ja peittää hiukset mustalla huivilla tai hatulla, siten luoden Pierrot hahmon ja klovnin maskille tyypillisen valkoisen pohjan.

Ajan myötä, on kehittynyt erilaisia tyyliä klovnerialle. On Vaudeville klovneriaa, sirkus klovneriaa, teatteriklovneriaa, venäläistä klovneriaa, absurdi klovneriaa ja en yhtään ihmettelisi jos löytyy vielä muutama muukin tyyliä, josta en ole tietoinen. Nämä kaikki ovat kehittyneet sirkus- ja

vaudevilleklovneriasta ja kehittyneet klovniien hakiessa uutta lähestymistapaa. Ja todellisuus on, että klovneriassa on paljon tutkittavaa ja käsitystä on mahdollista vielä laajentaa.

2.2 MINUN KLOVNINI, MAURIE

"Jos klovnerian ottaa tosissaan, siitä tulee helposti elämänpituinen projekti."

Siljamäki, 2010, 9

Maurie:n syntymistä en muista. Tavallaan se on hassua minulle määrittää syntymä hahmolle, joka kuitenkin on aina ollut läsnä elämässäni. Ensimmäinen varsinainen kehitys yleisön kanssa tapahtui Kati Keskihannun ohjauksessa *Klovnioopperassa*, joka rakennettiin ja esitettiin kesällä ja syksyllä vuonna 2012 Tehdas Teatterissa, Turussa. Siellä löysin kaksi palapelin osaa klovnille, herkkyys ja rivous. Herkkyys tuli ensin ja se oli jo nähtävissä aikaisemmissa Taina Mäki-Ison klovneria kursseilla. Herkkyiden kaivoin esiin omista yksinäisyys vuosistani nuorempana ja pyrkimyksenäni oli olla rehellisen avoimesti yksin lavalla. Kun kykenin siihen, yleisön palaute oli välitön ja vahvisti minua todella paljon. Se on omista kokemuksistani yksi vaikeimista asioista myöntää ja olen nykyään ylpeä siitä, että voin käyttää sitä lavalla ollessani. Rivon puolen löysin, kun halusin päästä revittelemään ja kokeilemaan muutakin kuin söpöä ja herkkää. *Klovnioopperassa* oli painajaiskohtaus, jossa näyttämöllä olivat passiiviset morsiamet ja eläimelliset sulhaset. Oli yhden sulhon vajuus ja minä halusin sen roolin, joten heitin kaiken rivouteni kehiin ja näytin mitä voin tehdä. Se oli kunnianhimoinen teko ja pidin roolistani todella paljon. Koska nämä olivat hyvin voimakkaasti tunneskaalassa eripuolilla, minulla oli hankala yhdistää nämä kaksi tyyppiä samaksi hahmoksi, joten nimesin herkkyys puolen Stixx:ksi (joka muistuttaa klassista Pierrot:ia) ja

rivouden Mauriksi (jolla oli myös lempinimi tonttu). Stixx jäi dominoivaksi

Kuva 1: Minä

oikealla rivona Maurina. Kuva: Kalle Ketola

puoleksi, se on minun oma henkilökohtainen turvani klovnina. Rivo Mauri kun vaati enemmän energiaa, uskallusta ja heittäytymistä, vaikkakin eräät asiat kuten ahneus tulikin ihan vaivattomasti.

Seuraava isompi projekti oli Mira Sirkän ohjaus kesällä 2013 *Mattáráhká*, joka esitettiin Turun taideakatemian Köysiteatterissa. Siinä tein dueton Pauliina Toivion kanssa ja sain ujutettua sinne oman ensimmäisen soolonikin. Tässä projektissa ei ollut klovnin ohjaamista vaan siellä oli toivomus siitä millainen klovni kohtaus olisi voinut olla, mutta Pauliinalla ja minulla oli vaikeaa saada toivomus lihoiksi. Mielestäni se johtui siitä, että klovnit eivät olleet vielä niin vahvoja hahmoja, jotta ne olisi vain voineet toteuttaa toisenhmisen visioita. Se tuntui todella epämiellyttävältä ja pakottamiselta, koska emme osanneet luoda keinotekoisesti tilanteesta omiamme. Klovnissa on kyse aitoudesta ja jokainen ajatus pitäisi kokemuksena olla se ensimmäinen. Tämän hankaluuden vuoksi me päädyimme rakentamaan oman duetto kohtauksen. Tästä projektista aloin miettimään ensimmäistä kertaa kuinka olisi hyvä klovnia ohjata. Aloin pohtimaan kuinka klovnia kuuluu lähestyä ja miten ei. Ymmärsin myös sen

kuinka vahvan klovni hahmon pitää olla, jotta se kykenee teatteriklovneriaan. Myös opettelin omaa tapaa työskennellä klovnina. Oma sooloni rakentui, kun hyvin pikkuhiljaa koska minulle oli hyvin tärkeää nähdä kuinka projekti kehittyi ja nähdä kun toiset esiintyjät tekivät kohtauksia. Sieltä minä etsin impulsseja ja ajatuksensyöttöä, jota mahdollisesti olisin voinut käyttää siirtymissä ja soolossa. Lopulta moni asia jäi pois ja käteeni jäi iso rinka ja matuska vitsi. Ja huulipuna, jolla pääsin jälleen tutun rivon äärelle, se oli niin yksinkertainen impulssi (ahneus) kuin huulipunän syöminen. Pidin siitä kuinka ajatuksen yksinkertaisuuden vuoksi pääsin helpommin olemaan yhtä yleisön kanssa ja ottamaan impulsseja sieltä. Kun yleisö syöttää klovnia ja klovni yleisöä, se on ihana symbioosi.

Kuva 2: Kesällä 2013 rakennettu "Mattarahka" esitys esitettiin Future Circus festivaaleilla. Ensimmäinen klovni sooloni Tunturituristi. Kuva: Ville Saarimaa

Seuraava klovni projektini oli meidän luokan projekti, eli *Ihmeellinen Lelukauppa*, jonka ohjaajana oli Heidi Aho. Tämä esitettiin Åbo Svensk Teaterissa keväällä 2014. Tässä projektissa jälleen kerran opin paljon klovnin ohjaamisesta. Nimittäin koin hyvin paljon ahdistusta tämän prosessin aikana. Tässä

projektissa edelleenkin opettelin klovnina työskentely tapaa, missä sinulle sanellaan tarkat raamit ja samalla ei kuitenkaan mitään raameja. Tässä projektissa ohjaaja tuntui huolestuvan kun en syttynyt hänen ehdotuksilleen. Todellisuudessa minä aina puntaroin mielessäni ehdotuksia ja kävin mielessäni läpi mitä mahdollisesti tekisin lavalla, mutta ulospäin se vaikutti siltä että jäädyin ja koska ohjaaja näkee tilanteen ulkoapäin, hänen on helppo alkaa syöttämään motivaatioita ja tilanteita, jotka pistivät minun ajatukseni aina uudestaan sekaisin. Pahinta oli se, että koin pelkoa välillä olla klovnina, sillä monesti sähköhändin ohjaajan voimakasta innostumista. Ja se näin jälkikäteen mietittynä, miksi sähköhändin johtui siitä että aina heittäytyessäni vapaaksi klovniksi, se oli herkkä Stixx joka tuli esiin ja avasin sydämeni tilanteelle. Vaikka ohjaajan reaktio olikin positiivinen, niin koska tein niin henkilökohtaista työtä (ja koska klovneria on sellaista) pelästyin palautteesta niin paljon, että en halunnut avata sitä ennen kuin olin varma että kestin sen. Klovnina, kun toteutat toisen ihmisen visiota sinulla saattaa olla vaikeaa saada aito impulssi aikaiseksi (mikä on klovneriassa mitä tärkeintä), jolloin tekeminen muuttuu näyttämiseksi ja pahimmillaan väkinnäiseksi. Tämä on se asia, jota teatteritaustaiset ihmiset eivät välttämättä ymmärrä. Klovni on aito, se reagoi intuitiivisesti, ei laskelmoidusti. Onneksi tässä projektissa sain lopulta tilaakin ja sain tehtyä kaikki halutut ja toivotut asiat ja lisäämään sen oman klovnini kosketus, jolloin sain pidettyä tekemisen suhteellisen aitona ja uskollisena omalle klovnilleni. Tosin huomasin esityskauden aikana monesti, että minun piti puskea ja sen kuuli. Nimittäin aina puskiessani aloin käyttämään ääntä lisää ja lisää ja monesti lavalta poistuttuani mutisin itselleni, että ole hiljaa! Kerran kaksi jopa muksin itseäni kun kukaan ei nähnyt, sillä en kestä näyteltyä ja väkinnäistä klovnia lavalla ja valmistauduin uuteen sisääntuloon, joka onneksi klovnille on aina uusi mahdollisuus korjata edelliset mokat (ainakin näin uskottelin itselleni). Puskeminen on pahinta mitä voit tehdä klovnillesi. Tämä oli projekti, jonka koin olevan minun kannateltavana. Lava aikani oli niin hurjan suuri ja tarinallinen lanka oli Harlekiinin (hahmoni) seikkailu numeroitten välissä ja myös useammassa numerossa. Yhtä asiaa ihmiset eivät tuntuneet ymmärtävän

minun Harlekiini hahmosta: että se oli minun klovniini, sama joka edellisissäkin esityksissä nähty. Tässä roolissa siinä sekoittui sekä Stixx ja Mauri ja lisäsin myös kiukun cocktailiin.

Tämän projektin aikana pohdin, kuinka ohjata klovnia ja päädyin kahteen vaihtoehtoon:

- 1) Rakennetaan kohtaaminen klovnin kautta. Tämä on erinomainen tapa jos klovni on hahmona vahva, esiintyjä tuntee jo sen niin hyvin, että voi pitää sen logiikan tekemisessä ilman apuvälineitä (vaatteita ja nenää).
- 2) Rakennetaan kohtaaminen tekniikan kautta. Tämä toimii varsinkin, jos mukana on rekvisiittaa ja esim. sirkusteknillistä liikettä. Ensin kohtaaminen rakennetaan hyvin tiukaksi paketiksi, tekniikka sarja tai muu käytettävä materiaali valmiiksi. Sen jälkeen annetaan materiaali klovnille. Klovni kuitenkin muokkaa materiaalin omanlaisekseen. Mikä saattaa olla raastavaa sen takia koska voi kehittyä tulla kill-your-darlings tilanne.

Seuraava edistysaskel oli, kun kävin syksyllä 2014 venäläinen klovneria kurssilla, jossa löysin klovniini maskin. Tässä kohtaan on hyvä kertoa klovnin maskista. Se on klovnin apu ja myös tyylikeino. Sinulla voi olla täysin perinteinen klovnin maski, joka peittää kaiken inhimillisyyden, taikka sinulla ei tarvitse olla mitään maskia, jolloin katsojan saattaa olla vaikeaa mieltää klovnia klovniksi. Sinulla voi olla punainen nenä, muoto voi olla mikä tahansa tai se voi olla pelkkä maaliläntti taikka sitten ei mitään. Punainen nenä voi olla myös musta nenä. Variaatioita voi olla niin monta ja mikään ei ole sen oikeampi kuin toinen, kunhan klovnin aitous ei kärsi. Ihanteellisesti klovnin maski korostaa hahmoa niin paljon että sinun työ hahmon esiin tuomiseen helpottuu. Tällä kurssilla, jonka piti Alexey Valischenko ja Usva Kärämä, oli ihanaa nähdä erilaista klovnin ohjausta. Siinä korostettiin ideoita ja valmistautumista. Pidin kurssista paljon ja sain myös paljon itseluottamusta ja vahvistusta sille että klovneria on

sitä mitä haluan tehdä tulevaisuudessakin. Joskus näihin aikoihin klovnini nimi varmistui ja muokkaantui kirjoitusasukseen Maurie.

Kuva 3: Syksy 2014. Turun Taideakatemian Yö:ssä Maurie:na. Kuvaajana Toni Kandelin.

Viimeisin tähän kirjalliseen mennessä oleva kehitys on valmistautuminen taiteelliseen lopputyöhöni sekä ohjaajana ja esiintyjänä. Tästä tarkemmin seuraavassa luvussa, mutta esiintyvänä klovnina, voisin sanoa että rentoutta on tullut lisää ja myös luottoa siihen mitä tekee. Olen alkanut tutkailemaan erilaisia vaateyhdistelmiä; muun muassa isoja teräskärkikeniä ja korkokenkiä, nähdäkseni mitä voin klovnistani vielä löytää. Voisin melkein sanoa, että olen löytänyt klovnillani ideoitten runsauden sarven, joka määrällään melkein tukahduttaa. Seuraava askel on vahvistaa fyysistä tekemistäni (miimisyys) ja miettiä omaa taiteellista minääni klovnerian saralla.

Kuva 4:

*Klovni Maurie ilmapallonsa kanssa kevät
2015. Kuvan ottaja: Toni Kandelin.*

3 KUINKA OHJATA KLOVANIA?

Tässä luvussa käsittelen klovnerian ohjaamista omien esiintyjän kokemukseni sekä ohjaamisen kautta. Ohjauksessa käytän kokemuksiani ja ajatuksiani ohjatessani Tommi Ollikaista, Mira Sirkkaa ja Jenny Mansikkasaloa sekä myöhemmin myös Eikka Alataloa taiteellinen opinnäytteeni (It's something about fragments A & B) tiimoilta. Viittaan myös taiteellisessa opinnäytteenäni tekemääni klovni soolooni (It's something about fragments C).

Otsikko on kysymys, johon pitää vastata eri tavalla riippuen onko ohjattavalla klovilla vahva klovni hahmo vaiko ei. Lähtokohtaisesti kaikilla neljällä ohjattavallani oli jokin kokemus klovneriasta, koska opintoihimme kuuluu klovneriakurssi. Kaikilla oli kuitenkin mielikuvissa hyvin hatara käsitys miltä tuntuu olla klovni. Tehtäväni oli auttaa heitä löytämään oma "klovnin mielensä", jolloin he pärjäisivät missä tilanteessa/vaatteissa/numeroissa vaan, voiden luottaa omaan klovniiinsa.

Toisena tavoitteena oli myös tekninen puhtaus, eli liikkeen ja kehon motoriikan selkeys, jotta hahmon ajatukset siirtyvät vaivattomasti yleisön tulkittavaksi.

3.1 Klovnin mieli

Tätä voi kutsua monella eri nimityksellä, riippuen miten asian kokee, itse henkilökohtaisesti pidän klovnin mielestä eli mielentilasta. Sillä klovnina olo on kokonaisvaltainen kokemus, mutta syntyy mielessäsi. Sitä voi synnyttää ja kutsua esiin muunmuassa leikin kautta, mutta harjaantunut saa sen käyntiin kuin nappia painaisi off asennosta on asentoon. "Klovnin mieltä" voisi myös nimittää myös idiotismiksi, lapsenmielisyydeksi, avoimeksi läsnäoloksi, jopa mindfulness harjoitukset liippaavat sitä... rakkaalla lapsella monta nimeä. Kaikki kuitenkin pyörivät saman asian äärellä ja kyse tosiaan on vain siitä millainen on

oma kokemuksensa. Itse pidän "mieli" sanasta, sillä se sisältää kaikki kuvaelman joita voisi käyttää tämän kuvailuun.

Koska olen käyttänyt tätä sana yhdistelmää yrittäessäni määrittää sen olotilan joka on hyvin huumannuttava ja vapauttavana, minulta on useamman kerran kysytty opinnäyte projektin aikana, "Mitä tämä klovnin mieli on?". Yksinkertaisin vastaus tähän on: Se on se vapaus ja herkkyys, joka löytyy kun löydät keinot sivuuttamaan itsesensuroinnin ja itseanalysoinnin. Kaksi suurinta estettä, jotka voivat estää sinua nauttimasta klovnina olosta.

Nautinto on todella mielenkiintoinen aspekti. Kokemukseni mukaan et yksinkertaisesti voi tehdä klovnieriaa, jos sinulla ei ole aitoa nautintoa klovnina ollessasi. Tai siis, voit, mutta onko se sen arvoista? Ilman nautintoa, klovnina olo on kamalaa, se muuttuu näyttelemiseksi ja puskemiseksi. Jos onnistut sytyttämään liekin (nautinnon) itsessäsi ja ylläpitämään sen, niin silloin mielestäni onnistut klovnina. Silloin olet aito ja välitön. Olen ohjattessani monta kertaa miettinyt, kuinka sytyttää toisen liekki? Olen miettinyt kuinka paljon se on minun vastuullani sytyttää se ja ylläpitää sitä. Missä vaiheessa esiintyjän tehtävä on itse huolehtia siitä? Voinko vaatia esiintyjää vaalimaan sitä itse ja sytyttämään se, vaikka en ole osannut antaa varsinaisia harjoitteita? Onko sellaisia harjoitteita olemassa? Tämä nautintoharjoitteiden suunnittelua huomasin ajatella n. 1,5k ennen ensi-iltaa ja koska koin olevan asian kanssa hyvin myöhässä, minä toivoin, että asiasta filosofinen keskustelu auttaisi ohjattaviani sen nautinnon löytämisessä.

Mielestäni ei riitä ajatus "Olen nyt idiootti, teen tyhmiä asioita." ollakseen klovnin. Se riittää hyvin olemaan hetken ajan viihdyttävä, ehkä enemmänkin ärsyttävyytensä, kuin huumorin takia. Tähän väliin minun pitää selventää omaa käsitystäni komediasta. Mielestäni komedia perustuu aina jollain tasolla tragediaan. Silloin komedia koskettaa kaikkia, silloin se on universaalia. Jos jätetään tragedia pois komedian aineksista, silloin puhutaan viihteestä tai vitseistä jotka naurattaa joitakin sen hetken ajan, mutta ei välttämättä elä vuodesta toiseen. Molempia tarvitaan, mutta mielestäni

tragediasta ponnistavaa komediaa tehdään näin kotisuomessa varsin vähän. Filosofiaan perustuvaa komediaan panostetaan todella vähän ja varsinkin valtaväestöä viihdyttäessä.

Mitä eroa on koomikolla ja klovnilla, vai onko niitä? Tämä on keskustelu joka on käynnissä ja ilman selkeää kaiken kattavaa vastausta. Lukiessani ammattiklovnien keskustelua CLOWN POWER facebook ryhmässä, johon on hakeutunut moni ammatikseen klovneriaa tekevät ja opettavat henkilöt, sekä amatöörit keskustelemaan klovneria eri puolista, se pyörii aikalailla samoilla linjoilla. Koomikoiden kanssa nauretaan ja klovní antaa luvan nauraa itselleen. Syy siihen, miksi ei ole yksinkertaisia vastauksia klovnerian muotojen oikean ja väärän suhteen tuntuu korreloituvan suoraan siitä kuinka erilaisia on huumorintajua.

3.2 Harjoitukset

Seuraavaksi esittelen muutamia harjoitteita, joita käytin varsinkin alkuvaiheessa harjoituskautta, kun suunnittelin todella tarkkaan kaikki harjoituskerrat ryhmäpohjalta. Myöhemmin suunnitelmat kehittyivät itse harjoituksissa ja enemmän yksilöpohjalta. Pääsääntöisesti lähestyin hyvin tekniseltä kantilta näitä harjoitteita. Se näissä harjoitteissa hyvää olikin – niiden muokattavuus eri tarkoitukseen. Tässä lueteltuna ei ole kuitenkaan kaikki, sillä osa tehtävistä muokkaantui hyvinkin erillisiksi, sillä minulla on tapana toimia ohjaustilanteessa hyvin intuitiivisesti, jolloin muokkaan harjoitteita vastaamaan ryhmän sen hetkisiä tuntemuksia ja energioita. Olen myös maininnut harjoitteen perään, jos kyseinen harjoite on käymistäni kursseilta tai kirjasta poimittu.

Alkulämpö:

- Sokon kuljetus: 3 hengen harjoitus. Yhden silmää peitetään liinalla. Hän on sokko ja muut ovat hänen tukipilareitaan, Sokko vaeltaa tilassa pilareitten avulla ja pyrkii kokoajan olemaan pois lattialta.

(Pätsi, 2010, 244)

- Kaikkien nivelien pyörittely alkaen sormista ja varpasta, lopulta pää ja huulet.
- Aaltoharjoitus. Eli kuljeta impulssia esim. oikean käden sormilta kehon poikki vas. Käden sormiin. Paljon variaatioita. Käydään läpi countermovementit ja aksentit kehossa. Myöhemmin mahdollisuus lisätä eleihin, tehden peruseleista mielenkiintoisempia.
- Piiri reagointi, nauru, eleet. Eli kaikki seisovat piirissä ja vuorollaan tekevät naurun ja/tai eleen, joka kerta vaihtaen tyyliä. Variaatioita on monenlaisia ja vapaus kehittää ja keksiä itse.
- Kävellään tilassa, kun tapaa toisen niin halataan ja puhutaan nonsenseä. Halausten etäisyys voi vaihdella ja ruumiin osat jota halataan vaihtua.

(Pätsi, 2010, 243)

- Kävellään tilassa. Muutetaan kävelyä siten että energiasi on isoa, pientä. Olet fyysisesti mahd. Iso ja pieni. Voi myös kokeilla eri energioita: Väijäämätön eteneminen, Energiasi lävistää tilan, on yhtä tilan kanssa (Neutraali), energia sisäänpäinkääntynyttä, laahaavaa ja katsoa miten energian muutokset muuttavat kävelyä.

Harjoituksia:

- 1) Neutraalius

(Naamiateatteri kurssilta, Teatteri Metamorfoosi, Soile Mäkelä)

Makaa kyljelläsi, nouse seisomaan, käänny, kävele etualalle, näe meri, tunne merituuli, millainen ranta? Ota kivi maasta ja heitä kivi, juuri sopivan etäisyyden päähän. Neutraali reaktio, käänny ympäri.

Koko ajan mieti mikä on juuri sopiva aika millekin liikkeelle, neutraali olemus, ilme, hengitys.

Sama harjoitus on mahdollista tehdä klovnina, jolloin säännöt on tehty rikottavaksi.

2) Hahmo työskentelyä

(Naamioteatteri kurssilta, teatteri Metamorfoosi, Soile Mäkelä)

Tulet sisään vasemmalta, kierrä tila takaa kaareissa. Näe yleisö koko ajan. Mene istumaan tuolille. Ovi on vasemmalla. Ulkona räjähtää (harjoituksen vetäjä päättää milloin). Reaktio. Paniikki!

Sama reitti ulos, koko ajan katse yleisöön.

3) Isolaatioharjoitus: Kehon energian jakaminen erilaisiin liike-energioihin. Vältä yksi yhteen liikkeitä, jossa koko keho työskentelee samalla tavalla.

- Liiku jaloilla voimakkaasti ja sotilaallisesti samalla, kun kätesi liikkuvat pehmeästi ja äänesi on viettelevä
- Liiku jaloilla pehmein askelin. Samanaikaisesti kätesi liikkuvat aggressiivisesti, pääsi päättäväisesti ja puhu joko käskevällä tai surullisella äänellä

(Pätsi, 2010, 195)

4) Kolmijakoinen liike: Kolmijakoinen liike on biomekaniikan ydin. Biomekaniikan etydit eli yksittäiset liikesarjat ovat aina kolmijakoisia. Mitä tahansa liike voidaan jakaa ajallisesti kolmeen osaan – alkuun, keskikohtaan ja loppuun – olkoon kyse käden nostamisesta vartalon sivulta ylös pään päälle tai useammasta liikkeestä koostuvasta liikesarjasta. Noo – teatterin jo-ha-kyuun- käsitteen lailla kolmijakoinen liike tulee sisältyä joka ikiseen näyttelijän liikkeeseen.

Meyerhold kuvasi kolmijakoista liikettä näin:

- Otkaz = liikkeeseen valmistautuminen eli aikomus. Tämä muistuttaa kapellimestarin tahtipuikolla antamaa aloitusmerkkiä.
- Posil = liikkeen toteutuminen. Tämä osa voi olla nopeatempoinen tai hidastempoinen.
- Totshka = liikkeen lopetuspiste eli reaktio. Liikkeen lopetuksessa jähmetytään hetkeksi paikalleen, sen jälkeen jatketaan joko toistamalla sama kolmijakoinen liike uudelleen tai siirrytään tekemään jotakin toista kolmijakoista liikettä. Liikkeen lopetuspisteessä ei siis koskaan pysähdytä lopullisesti. Toistettaessa nämä kolme eri liikkeellistä pistettä tulee erottua toisistaan, mutta itse liikkeen olisi hyvä säilyä kokonaisuutena.

Kun harjoittelet mitä tahansa liikettä kolmijakoisena, liioittele liikeratoja. Kun teet liikeradat normaali liikerataa suurempina, opit tuntemaan liikkeen muodon ja kolmijakoisen liikkeen kaavan. Myöhemmin, kun olet jo kenties sinut kolmijakoisen liikkeen kanssa, voit pikkuhiljaa pienentää liioiteltua liikettä. Laske ääneen seuraavasti:

- Otkazin aikana sano "ja"
- Posilin aikana sano "yksi"

- Totshkan aikana sano "kaksi"

Kolmijakoisen liikkeen yksittäisiä osia opeteltaessa ne tehdään teävästi (staccato), jolloin ne helpommin erottuvat toisistaan. Kun liikkeen eri vaiheet osataan hyvin, ne tehdään liukuen yhdestä osasta toiseen (legato).

Helppo malli kolmijakoisen liikkeen opettelemiseen

- seiso perusasennossa.
- Kohota vartalosi ylöspän venyttämällä selkä suoraksi ja nousemalla päkiöitten varaan seisomaan.
- Koukista polvia samalla kun suuntaat käsivarret taaksepäin ja siirrä painosi etumaiselle jalalle.

(Pätsi, 2010, 196)

Näyttelijöiden liikkeistä syntyvä kolmijakoisuus näyttämöllä

Meyerholdin kolmijakoinen liike ei ulottunut ainoastaan yksittäisen näyttelijän toimintaan, vaan sen tuli sisältyä myös näyttelijöiden keskinäiseen kommunikointiin näyttämöllä.

- Harjoitelkaa liikkumaan kolmijakoisen rytmin mukaan kolmen hengen ryhmissä näyttämöllä.

(Pätsi, 2010, 197)

5) Ääniharjoituksia:

- Äänen avaukset: Toffeen syönti, mumina, ärrän pärryytys

- Miimisen pallon heittäminen ja vastaanottaminen, molemmissa ääni reaktio
- Toisen jalan polkeminen, ääni reaktio uhrilla (tai molemmilla)
- Hidas puhe, random keskustelun aihe. Todella nope puhe, random keskustelun aihe
- konsertti, Kaikki seisovat rivissä ja vuorollaan päästävät ääntä (voidaan aloittaa numeroilla), muutaman kierroksen jälkeen voi alkaa varioimaan ääntä. Sitten kun sujuu niin järjestyksen varioiminen ellei jopa ilman järjestystä, toisiaan kuunnellen.
- Toisensa tapaaminen, siansaksaa tai selkeää tekstiä, Aina toisensa tavatessa päättää oman roolinsa (rakastaja, vihamies, palvoja, korkea-arvoisempi jne.)

6) Improvisaatioharjoituksia:

- Luovuus liikkeelle.

Esine lavalla (naru,pallo,muki,renkas, mikä tahansa). Lavalle. Jokin idea esineellä.Pois lavalta. Kaikki vuorotellen.

- Yksilö harjoitus:

Tulet lavalle, keskityt vain reagoimaan ja kommentoimaan saamia impulsseja. Luo suhde yleisöön. Harjoituksen vetäjä voi kysellä ja haastaa klovnia.

- Yksilö harjoitus:

Tulet lavalle, pidä puhe / kerro tarina.

- Yksilö harjoitus:

Musiikki ja klovni. Klovni esittää biisin, jota ei välttämättä tunne.

- Duo harjoitus: Isäntä ja palvelija

Vaatetukseksi kelpaavat tavalliset arkivaatteet ja päähineet. Meikkejä ei välttämättä tarvitse, mutta punaiset nenät luovat oikeaa tunnelmaa. Toinen klovni on isäntä (korkea status) ja toinen palvelija (matala status). Palvelijan tehtävä on pukea isäntä (takki, hattu ja kengät). Aluksi isäntä on ilkeä ja palvelija kiltti. Seuraavaksi onkin toisin päin. Mitä tapahtuu, kun palvelija on patalaiska tai isäntä neuroottisen tarkka ja toisinpäin. Voi keksiä lisää luonteenpiirteitä. On tärkeää pitää statusroolit yllä koko harjoituksen ajan. Vaikka palvelija olisikin ilkeä luonteeltaan, hänen on muistettava isäntänsä auktoriteettiasema. Hänen on siis toteltava vaikka pitkin hampain.

- Jos paikalla on katsojia, voi palvelija koettaa pienin keinoin nolata isäntänsä heidän silmissään. Tähän riittää kielen näyttäminen isännän selän takana. Asetelma on tällöin samanlainen kuin valkoisen klovnin ja augustin välillä. Etsikää improvisoien, mitä kaikkea isännän ja palvelijan välillä voikaan tapahtua.

(Siljamäki, 2010, 40)

3.3 Itse prosessi

Aikataulutuksesta sen verran. Ihmisillä on taipuvaisuus olla reagoimatta, kun yrität ottaa heidän aikataulut huomioon. Ihmisillä puuttuu hahmotuskyky asetella omia aikatauluja ilman että lykkäät heille jonkun aikataulun. Sen olen oppinut, että jotta saat nopeamman vastauksen aikatauluihin, luo aikataulu jossa on enemmän aikoja kuin mitä olisi tarpeellista. Maksimoi, koska työryhmä reagoi siihen aina vähentämällä tunteja. Mutta pitää pystyä seisomaan oman aikataulun takana ja vaatimaan sen pysymistäkin, ettei vain putoa liian kivan ohjaajan rooliin, jossa työryhmän jäsenet kävelevät ylitsesi omien rakkaitten aikataulujensa kanssa.

Aloitin projektin marraskuussa 2014. Myöhemmin projektia, keväällä, minun otteeni tästä aikatauluperiaatteesta lipesi hieman ja ohjattavat alkoivat ohjaamaan aikatauluja voimakkaasti ja minä olin varsin ymmärtäväinen. Ajatukseni asiaan kun oli se, että esiintyjät itse ovat vastuussa siitä että he ovat valmiina lavalle. Minä edelleenkin tarjosin maksimaalista treeniä, mutta kuukausi kerrallaan maaliskuusta lähtien ja se varmasti oli osasyynä siihen, että lähestyessä opinnäyte festivaalia, ihmisten saaminen treeneihin vaikeutui. Se etäännytti ihmisiä toisistaan, yhtäkkiä huomasin pulman, että ihmiset eivät olleet enää ryhmäytyneet, asia jota en ollenkaan odottanut. Asiaa oli kuitenkin vaikeaa korjata, sillä osan vahingosta oli syntynyt kun olin omasta huolimattomuuttani unohtanut tammikuussa treenit, jota häpesin suuresti, mutta olin ymmärtänyt, että se oli kuitenkin annettu anteeksi. Tämä ei kuitenkaan pitänyt paikkaansa ja kun kerran peruutin oman osallistumiseni treeneihin sairastumisen vuoksi, syntyi kriisinpoikanen ja poru, jossa oli tarpeellista keskustella tunteista. Tätä kirjoitettaessani tilanne on ainakin osittain selvitetty ja toivon että kriisi ei äidy ja kehity pahemmaksi.

Tavoitteet olivat muutaman kuukauden hukassa heti uuden vuoden jälkeen, mutta onneksi ymmärsin erheeni ja osasin palata siihen mikä oli minun ensi sijainen tavoitteeni, eli esiintyjieni klovnit piti kehittää vahvoiksi, jotta he ovat valmiina tilanteeseen kuin tilanteeseen. Muistettuani tavoitteeni, aloin ajattelemaan itseäni enemmän heidän apulaisenaan ja tukihenkilönä. Sillä kyse on heidän klovneistaan ja ainoa asia, joka estää klovnin olemasta klovni on klovni itse. Halu auttaa ja löytää heidän heikkoudet ja vahvuudet sekä keinot kehittää nousi todella korkealle ja se vei minulta enemmän energiaa kuin oli tarkoitus. Se teki oman sooloni tekemisestä todella vaikean, sillä aina omassa harjoituksissani olin "tyhjä". Oletin, että siinä vaiheessa (maaliskuu) kun aloin tekemään aktiivisesti omaa klovnisooloani, olisin voinut antaa enemmän vastuuta omasta klovnistaan esiintyjilleni. Tämä ei kuitenkaan ollut ajankohtaista tuolloin vielä, jolloin "tuplabuukkaus" alkoi syömään panostustani. Ja juuri soolotyöhöni, sillä en halunnut tuottaa pettymyksiä esiintyjilleni.

En ole ollut projektissa, jossa ei olisi ollut mitään kriisiä tai sen poikasta. Aina on tyytymättömyyttä ja epätäydellisyyttä. Itsekin olen ollut helposti tyytymätön projekteissa, mikä on hieman ihmetyttänyt itseäni, sillä kuitenkin esiintymisprojektit ovat sitä mitä haluan tehdä ja sen pitäisi esiintyjän olisi hyvä muistaa.

Harjoitusten tarkoituksia minä ajan myötä aloin pimittämään ohjattaviltani, sillä heillä oli taipumus seurata ohjeitani niin kirjaimellisesti sääntöjen mukaan, että se tukahdutti oman klovnin kehittymisen. Sillä joillain näillä harjoituksilla pystyy haastamaan oman klovnin turvallisesti ja joko vahvistamaan sitä taikka löytämään uusia puolia. Harmitti todella paljon katsella ihmisten itsensä tukahduttamista. Siinä täytyy kasvattaa kärsivällisyyttä ohjattaviensa kanssa, sillä et voi joka välissä pointata, missä ihmiset tekevät asiat itselleen tai toisille vaikeaksi, sillä se saattaa katkaista heidän ajatuksiaan ja luonnollista asioiden löytämistä.

Klovni kehittyi kuitenkin, loppupelissä, vain yleisön edessä. Kun kaikkea on harjoiteltu, löydetty jotain omasta klovnista, on aika testata yleisön edessä. Sieltä löytyy se vuorovaikutus, syy seuraus, sieltä näkee toimiiko hahmo ja saako klovni rakkautta yleisöltä. Vasta yleisön edessä klovni löytää itsevarmuutensa. Se onkin, kun ohjaat klovnia tai autat jotakuta löytämään klovninsa, viimeisimpia asioita jolla autat klovnia vahvistumaan. Itsevarmuus onkin kaikista lähimpänä psykologiaa klovneriassa. Miten autat? Miten vahvistat? Miten tuet? Nämä ovat kysymyksiä, joihin täytyy löytää vastaukset aina yksilötasolla. Kaikki tarvitsevat eri asioita ja lähestymistapaa eri aikaan. Kaikilla on omat henkilökohtaiset estonsa, jotka vähenevät ajan ja päättäväisen työskentelyn kanssa. Se oli hankaluus itselläni ohjaajana, jota sain kokea koko ohjaamisprosessin aikana. Miten ujuttautua ihmisen estoihin ja sensuureihin, niihin suojaviittoihin. Yksi tunnettu ja paljon käytetty tapa on mokaaminen ja siihen ajautuminen. Pistämällä ohjattava mahdollisimman tukalaan tilanteeseen, hän saa mahdollisuuden löytää tiensä itsesensuurin ohi ja antautua sille avoimuudelle jota klovni tarvitsee. Itse kuitenkin käytin tuota yllättävän vähäsen

ohjatessani. Itse halusin löytää jotain muuta tapaa ja päädyin todella syväluotaaviin keskusteluihin ja monologeihin. Yritin ja toivoin, että keskustelut voisivat auttaa ihmisiä tiedon tasolla ja että he myös itse osaisivat ja kykenisivät tuoda ne omaan harjoitteluun. Tätä tein juuri sen takia, koska klovneria on niin henkilökohtainen kokemus ja se vaatii mielestäni sen harjoittavalta paljon pohdintaa. Se ei ole vain nenä päähän ja katotaan mitä tapahtuu. Se tarvitsee jonkinlaisen ideologian ja ennaltavalmistelun jotta kykenet siihen kaikkeen, mitä klovnilta toivotaan ja kaivataan. Avoimuus, itselleen nauraminen, energian ja läsnäolon, klovnin mielen, fyysisyyden ja motiivit.

4 LOPPUPOHDINTA

Klassinen näkemys klovnin työstä on traaginen. Jotkut kiistävät tämän, jotkut vahvistavat ja jotkut (kuten minä) pitävät tätä puolittoutena. Kuten olen maininnut, itse ajattelen komedian perustuvan tragediaan. Mielestäni komedia ilman tragediaa on pintapuolista ja ei kosketa ihmisiä tunnetasolla. Komedia ilman tragediaa on viihdettä. Traagista viihteessä onkin se että tragedia jää sinne backstagelle, eikä tuoda lavalle. Siis ainakin romanttisessa mielessä. Omasta mielestäni klovni tuo tragedian lavalle ja näyttää sen rehellisesti ja se on se mikä saa ihmisen rakastumaan klovniin. Se miten klovni käsittelee tragediaa on se mikä saa ihmisen nauramaan ja silloin hän nauraa myös itselleen. Tämä on se magia, joka saa minun suhtautumaan intohimoisesti klovneriaan.

Voisi ajatella sitenkin, että koska elämme hyvin käytännöllisessä maailmassa, emme enää muista mikä on inhimillistä. Tietoisesti tiedostamme, mutta emme tietoisesti elä ja tunne siten. Länsimaalainen elämäntapa on hyvin onntoa, emme saa yhteiskunnan kautta henkistä täyttymystä, koska henkisyys ei ole käytännöllistä. En puhu tässä nyt jumalasta tai jumaluuksista vaan ihmisen sielusta. Sielussa kun ei ole mitään käytännöllistä. Tällä ajatuksella voisi myös väittää ettei käytännöllisyydessä ole mitään inhimillistä. Se on hyvä järjestelmä, jolla pidetään järjestys ja tehokkuus yllä. Klovnerian aspektin kautta kuitenkin ihminen ei todellisuudessa ole järjestelmällinen tai tehokas. Eikä siten käytännöllinen. Klovni on meidän kosketus todelliseen inhimillisyyteen, humanisuuteen. Siksi klovniin liitetään kaaos ja huligaanius.

Tämä on miten miten minä näen klovnin. Hän on kuin Don Quijote taistelemassa tuulimyllyjä vastaan aseenaan oma inhimillisyyden ja humanisuus kilpenään. Tuulimylly ollen symbolisesti mitä tahansa. Klovni aina taistelee sydämellään.

Tässä kaikessa leijuu pieni surumielisyyden sävy, klovni vaipuu sen alle. Kun klovnilla on toveri, se edustaa neroutta, jumaluutta, rakkautta. Mutta ei hän ymmärrä sitä, hän yrittää ja parhaansa aina yrittää, mutta onnistuminen ei ole miltein milloinkaan läsnä. Epäonnistuminen on käytännöllisyyden maailmassa traagista. Epäonnistuminen on kuitenkin mitä tärkeintä humanista toimintaa. Se on mikä tekee ihmisestä inhimillisen. Muistuttaa meitä meidän todellisesta koosta maailmakaikkeudessa. Olemme hyvin pieniä, pienen pieniä olentoja.

Siksi tykkään katsella eläimiä, varsinkin koiria, sillä sellainen lähellä on. Eläimet mielestäni ymmärtävät sen, että he ovat pieniä osasia maailmassaan. Ne ovat minulle parhaat klovneria opettajat.

Klovni on yksin, koska hän on ainoa oikea humaani.

Tämän pohdinnan jälkeen, minulle jää halu tutkia enemmän ja tahto saada kirjoitettua vielä perusteellisempi teos. Olisin valmis haastattelemaan ihmisiä ja todella lisäämään se tutkivan lähestymistavan työhöni. Lisäksi minulla on useita kysymyksiä mihin haluaisin saada vastauksen: Mitä ja miksi klovnipelkoa on? Onko klovneria marginaalista ja onko sen parempi olla siellä? Klovnerian eri tyyllilajit? Opetusmenetelmät? Klovnerian pyrkimykset, mitä sillä voidaan saavuttaa? Tiedonjanoni tuntuu olevan pohjaton ja se tulee määrittämään tulevaisuuttani.

LÄHTEET

Mia Pätsi, 2010, Näyttelijän Tekniikoita, Helsinki, BTJ Finland Oy

Jari Siljamäki, 2010, Klovnerian käsikirja, 1.painos, Jyväskylä, Atena Kustannus Oy